

Türkiye’de Marx’ın *Kapital*’i¹

Sungur Savran, Yazar, e-posta: sungur.savran@gmail.com

E. Ahmet Tonak, University of Massachusetts, Amherts,
e-posta: eatonak@gmail.com

İlk Adım

Kapital’in kendisi 1848 Alman, daha da öte Avrupa devriminin bir ürünü olduğu gibi, Türkçe’ye ziyadesiyle serbestçe ve kısaltılmış biçimde ilk tercümesi de gün yüzünü, Osmanlı İmparatorluğu’nda, II. Abdülhamit’in 30 yıllık istibdadına son veren 1908 devrimini takip eden heyecan dolu günlerde görmüştür.² Tercüman, isminden de anlaşılacağı üzere sosyalist bir Osmanlı Yahudisi olan Bohor Israel’di. Israel 1912’de ilk Türkçe felsefe dergilerinden biri olan *Ceride-i Felsefiye*’yi yayınlamaya başlamıştı. Bunu tek başına yapıyordu: İlk sayıda bir tercüme makale dışındaki tüm parçalar onun imzasını taşıyordu (Alkan, 1990). Ancak bunlardan biri tarihe geçecekti çünkü, “İktisad-ı İçtimaiye” başlığını taşıyan bu yazı *Kapital* I. Cilt’in Israel’in kendisinin “özetin özeti” olarak tanımladığı tercümesiydi. Dergi bir daha yayınlanmadı ama Israel felsefe, iktisat ve sosyalist düşünce gibi konularda başka dergilerde yazmaya devam etti (Alkan, 1990 ve 2014a).

Kapital’in ilk tercümesinin, fazlasıyla kısaltılmış biçimde de olsa, neden 1908 devriminden sonra yayınlanmış olduğu ve neden tercümanın bir gayrimüslim olduğu sağlam gerekçelerle açıklanabilir. Bu devrim haddinden fazla biçimde, diğer çok önemli unsurların göz ardı edilmesi pahasına “Jön Türk” liderliğine atfedilir. Bu unsurlardan sadece iki tanesine işaret etmek gerekirse, ilkin, bu, imparatorluğun sadece daha gelişmiş Avrupa topraklarını oluşturan ve devrimin en güçlü hissedildiği Balkan Yarımadası’nda değil, aynı zamanda Anadolu ve Arap bölgelerinin görünüşte daha muhafazakâr şehirlerinde de geniş insan kitlelerinin katılmış olduğu bir devrimdi. Devrimin öncesinde vergi isyanları gerçekleşmişti, devrimin ardından büyük ölçekli işçi grevleri yaşandı. Türkiye’de ilk sosyalist hareketler, en başta İstanbul ve Selanik’te olmak üzere, bu atmosfer içinde örgütlendi.

İkinci olarak devrim, “Jön Türk” sıfatının tam zıddı olacak biçimde kökten çökuluslu bir ölçeğe sahipti. Makedon çetecilerle ulusal Ermeni partilerinden Arap milliyetçilerine kadar diğer milletlerin bağrından doğmuş siyasî akımlar bu devrimde etkindiler. Gayrimüslimler ilk sosyalist hareketlerin billurlaşmasında özel bir yere sahiptiler. 1888 kadar erken bir tarihte, “1888 İngilizce Baskısına

Önsöz”de Engels şöyle diyordu: “Bana, birkaç ay önce İstanbul’da yayınlanması beklenen Ermenice tercümenin gün ışığını görmediği söylendi çünkü yayıncı, üzerinde Marx’ın adını taşıyan bir kitabı piyasaya sürmekten korkarken tercüman da kendi eseri olarak gösterilmesini reddetmiş” (Marx-Engels 1998).³ Her ikisi de 1880’lerde kurulmuş olan iki ulusal Ermeni partisi, Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaksutyun) ve Sosyal Demokrat Hınçak Partisi, Osmanlı topraklarında İkinci Enternasyonal’e katılmış olan ilk siyasî partilerdi. Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu, Rum ya da Türklere ziyade Yahudi etnik unsurunun başı çektiği çok uluslu bir partiydi. Bu nedenle *Kapital*’i Türkçe’ye ilk tercüme eden kişinin Osmanlı Yahudisi sosyalist bir entellektüel olması hiç de tesadüf değildir.

Ekim Devriminin Etkileri

Bohor İsrail’in öncü çabalarını 1930’larda, *Kapital*’in yine kısaltılmış biçimde tercüme edilmesi yönünde bir sıra girişim takip etti. Bu iki dönem arasında iki tarihsel uğrak söz konusudur. Bir yandan dünya çapında bir tarihsel olay olarak 1917 Ekim devrimi, sosyalizm ve Marksizm için sadece ana vatanı Rusya’da değil tüm dünyada yeni bir dönemi başlatmıştır. Öte yandan, daha bölgesel bir öneme sahip olan bir gelişme içinde, yeni Türkiye Cumhuriyeti 1923’te Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkıntıları üzerine kurulmuştur. Bu iki olay, Milli Mücadele’nin Britanya, Fransa ve öteki emperyalist güçlere ve daha küçük hasımlarına karşı yeni Sovyet devleti tarafından desteklendiği bir bileşik gelişme biçiminin ürünüdür. Buna rağmen, kısa zaman içinde bir tek parti rejimine dönüşen yeni cumhuriyet, komünist hareketi ağır biçimde bastırmıştır.

Türkiye’deki komünist hareket, Ekim devrimi ve ürünleri olan Sovyet devleti ve Komünist Enternasyonal’le (Komintern) organik biçimde bağlantılıydı. Türkiye Komünist Fırkası (daha sonra Parti adını alacaktır), yani TKF, Türkiye’de değil, artık bir Sovyet cumhuriyeti haline gelmiş olan Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de kurulmuştu. Dünyaca ünlü şair ve önde gelen komünistlerden Nâzım Hikmet 1920’lerin başında Lenin ve Trotskiy’in Moskova’sında eğitim görmüştü. Belli kaynaklara göre *Kapital*, Ekim devriminin ilk yıllarında birçok yazar tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunların arasında adı geçen belki de en önemli kişi Türk komünizminin kurucu önderi Mustafa Suphi’dir. Ancak bu tercüme iddialarının somut bir kanıtı henüz bulunamamıştır (Alkan 2014a, 15 ve 16. dipnotlar).

Böyle erken tercümelere bir kanıt bulunana kadar *Kapital*’in bir sonraki tercüme dalgasını 1930’lara tarihlendirmek durumundayız. 1930’ların ilk yıllarında Büyük Buhran’la karşı karşıya gelen cılız Türk burjuvazisi planlamayı benimsediğinde,

Sovyetler Birliği hem esin hem de finans kaynağını oluşturuyordu. Bu durum, Türk komünistlerini *Kapital* dâhil Marx ve Engels'in çalışmalarını yayınlamaya cesaretlendirmiş olabilir.

Bu, genç Türk entelektüellerinin ve işçilerin Nazım Hikmet'in şiirleri üzerinden Marksizmle tanıştıkları bir dönemdi. Moskova'daki günlerine denk gelen 1923 tarihli "şair" adlı şiirinde Nazım, kendi şiirini tarif ederken, önce en sevdiği gazelin Engels'in *Anti-Dühring*'i olduğunu söylüyor, ardından ekliyordu: "şairim / bir yıl yağan yağmur kadar şiir yazdım.. / Fakat asıl / şaheserime / başlamak için / Hafızı Kapital olmayı bekliyorum" (Nazım Hikmet 2008, 113-14).

Kapital'in zet tercümeleri silsilesi 1930'larda bu bağlamda gün işiğına çıkmıştı. İlki, bir hukukçu ve dönemin önde gelen tercümanlarından olan Haydar Rifat'a (Yorulmaz) aitti. Haydar Rifat'ın 1933'te yayınlanan tercümesi, George Deville'in 14 ciltlik Fransızca (Alfred Costes edisyonu) *Kapital*'e dayanarak yaptığı özetin tercümesiydi. Ancak Haydar Rifat'ın tercümesi, dönemin önde gelen bir komünisti olan Kerim Sadi tarafından sert biçimde eleştirilmişti. Bu, Haydar Rifat'ın, başlangıçtaki niyeti  cildin tamamını tercüme etmek iken daha sonra çalışmayı bırakmış olmasının nedeni olabilir (Bilgi, 1989; Satlığan, 2011 ve Alkan, 2014a).

Eleştirmen Kerim Sadi'nin kendisi 1936'da *Kapital*'in 32 sayfalık bir özetini çıkar mıştır. Kerim Sadi komünist entelektüel Nevzat Cerrahlar'ın takma adıdır. Bu zet tercüme belli ki Almanca orijinalin yanında Marx'ın damadı Paul Lafargue tarafından hazırlanıp 1893'te yayınlanmış olan Fransızca bir baskıya dayanmaktadır (Bilgi, 1989; Alkan, 2014a).⁴

1936 yılı, yine ileri gelen bir komünist olan Suphi Nuri'nin yayınladığı bir başka zet tercümeye tanıklık etmiştir. Bu, bir İtalyan sosyalisti olan Carlo Cafiero'nun hazırladığı, I. Cilt'in olduğca popüler bir özetinin tercümesidir. Cafiero'nun zeti J. Guillaume tarafından Fransızcaya tercüme edilmişti; ileri de tercümesinde bu baskıyı kullanmıştır.

1937'de Hikmet Kıvılcımlı, iki savaş arası yıllarda bu alanda muhtemelen en ciddi girişim olarak *Kapital*'i, Almanca baskısından ve Fransızca ve Rusça tercümelerle de karşılaştırılarak çevirmeye girişmiştir. Hatta Kıvılcımlı'nın, 1920'lerdeki ilk tercüme girişimi sırasında Fransızca baskıda hatalar bulunduğu için Almanca ğrenmeye başladığı sanılmaktadır (Satlığan 2011, s.59; Alkan 2014a). Kıvılcımlı Marx'ın Fransızca baskı için tavsiyesini tutarak *Kapital*, Cilt I'i, işçilere ulaşmak ve "[her birini] günlük gazete fiyatına" ulaştırma çabası içinde, fasiküller hâlinde yayınlamaya karar vermiştir.

1933 ile 1937 arasındaki beş yıllık dönemde dört tercümeyi ortaya çıkarmış olan bu hararetili tercüme faaliyeti 1938’de birdenbire sona ermiştir. Türkiye bir süredir Sovyetler Birliği’nden uzağa ve Nazi Almanyası’na doğru bir temayül göstermektedir. Bu eğilim II. Dünya Savaşı’nın sonlarına kadar devam edecektir. Bu durum en uç noktasında komünist harekete karşı bir sıra saldırıyla sonuçlanmıştır. 1938 yılında tek parti rejimi daha önceki yıllarda tercüme edilmiş olan belli Marksist eserleri yasaklamaya girişir. Yasaklı yayınların arasında *Kapital* de yer almaktadır.

Bu, 1960 ve 70’lerde kitle hareketlerinin yükselmesine kadar çeyrek yüzyıl sürecek olan kuraklığın başlangıcıdır. Her ne kadar savaş sonrası atmosfer Türkiye’yi çok partili sisteme geçmeye zorlamış olsa da, bu süreç yeni iktidar yapısının komünizme daha da az müsamaha gösterdiği, liberallikten uzak bir geçiştir çünkü şimdi Türkiye’nin stratejik eğilimi NATO çatısı altına girme yönündedir.

Kapital kitapçı raflarına ancak 1965’te, yeni Anayasa Mahkemesi’nin, sınıf hâkimiyeti propagandası (yani Marksizm) yasağının artık “bilimsel çalışmaları” içermeyeceği yönünde aldığı bir kararla geri dönmüştür. Ancak bu mahkeme kararı büyük oranda ülkedeki yeni atmosferin bir sonucudur.

***Kapital* Türkiye’ye Sınıf Mücadelesinin Bir Yan Ürünü Olarak Geliyor**

Kapital’in Türkiye’ye bütünlük hâlinde gelişi, 20. yüzyıl Türkiye için sınıf mücadelesinin altın yılları olan 1960 ve 70’li yıllara denk gelir. 1960 ve 1980 yıllarındaki iki askeri darbe arasındaki bu yirmi yıl sıra dışı bir canlılık dönemini oluşturur. 1961 kadar erken bir tarihten başlamak üzere, yeni tür bir militan sendikacılık akımının oluşumu ve genişlemesiyle birleşerek grev ve her türlü eylemliliği neredeyse kesintisiz biçimde giderek yükselten işçi sınıfı militanlığı doruk noktasına, 15-16 Haziran 1970’te, parlamentonun militan sendikacılığın önünü tıkmak için yeni bir girişimini protesto amacıyla 150 bin kadar işçinin İstanbul şehrini ve çevresindeki sanayi bölgelerini neredeyse tamamen ele geçirmesiyle ulaşmıştır. Ancak proletaryanın uyanışı yaşanan tek yeni gelişme değildir. Genel olarak toplumsal ve siyasî mücadeleler yükselmiştir: İşçilere ek olarak, köylüler, ezilen Kürt halkı ve 1968’de dünyanın geri kalanıyla uyum içinde öğrenci hareketi, hepsi kavgaya katılmıştır. Entelektüeller ve gençlik bu koşullar altında kurama yönelmiştir.

İlginçtir ki, *Kapital*’in bu dönemde yayınlanan ilk tercümesi 1930’ların görece yalıtılmış komünist aydınlarının çabalarını saygıyla anmakta ve tarihsel bir sürekliliğin işaretini vermektedir. 1930’ların kısaltılmış tercümelerinden birinin

Carlo Cafiero'nun *Kapital* I. Cilt özetinin Suphi Nuri İleri tarafından yapılmış tercümesi olduğu hatırlanacaktır. Anayasa Mahkemesi kararının hemen ardından İleri'nin oğlu Rasih Nuri İleri aynı kitabın bir başka tercümesini 1965 yılında, belli giriş bölümlerini ve ek metinleri çıkartarak, *Kapital. Özet* adıyla yayınlamıştır.

Kapital, I. Cilt'in ilk eksiksiz tercümesi Aralık 1965 ile Nisan 1967 tarihleri arasında, Sol Yayınları tarafından beş cilt olarak yayınlanmıştır. Böylelikle I. Cilt bir bütün olarak Türkçede, ilk Almanca baskının ancak 100. yılında yayınlanmıştır! Bu cilt, aynı zamanda Marx'ın değer kuramı üzerine bir tez üzerine çalışmakta olan iktisadi düşünce tarihi profesörü Mehmet Selik tarafından tercüme edilmiştir. Selik ardından, II. Cilt'ten önce III. Cilt'in bir bölümünü tercüme etmiştir (tercümanın aynı sırada Marx'ın değer kuramı üzerine çalışıyor olmasından dolayı kişisel olarak, değerlerin üretim fiyatlarına dönüşümü üzerine olan III. Cilt'in ilk bölümleriyle çok daha fazla haşır neşir olmasıyla açıklanabilecek sıra dışı bir durumdur bu). Bu tercüme yine Sol Yayınları tarafından 1970'te yayınlanmıştır.

Dönemin ortasında gerçekleşen gerici bir askeri müdahale, 1971 ile 1973 arasında Sol'un yayıncısının baskı altına alındığı bir ara dönem yaratmıştır. Bu, tercümanla yayıncı arasında bir çatlak doğmasına neden olmuştur. Tercümesini sabırsızlıkla basılmış olarak görmek isteyen Selik yeni kurulmuş bir yayınevi olan Odak'a verir. Odak 1974'te I. Cilt'i iki cilt olarak, ardından da III. Cilt'in ilk bölümünü yayınlar. II. Cilt ve III. Cilt'in geri kalanı Odak tarafından hiçbir zaman yayınlanmaz. Selik'in II. Cilt'i de tercüme etmiş olduğu çok sonra ortaya çıkacak ve gün yüzünü ancak 21. yüzyılda görecekler (bkz. aşağıda).

Sol'un yayıncısı Muzaffer Erdost bu tutuma içerleyerek *Kapital*'in yeni tercümesi için bir başka tercümana, Alaattin Bilgi'ye başvurmuştur. Bir şekilde kendi kendini yetiştirmiş olan, üniversitede felsefe okumuş olan Bilgi, kendini bu göreve tutkuyla adar ve üç yıllık bir süreçte cilt ardına cilt üretir. Sonuçta, onun tercümesiyle I. Cilt 1975'te, II. Cilt 1976'da ve III. Cilt 1978'te yayınlanır. Bu süreçte Türkiye sokaklarında aynı zamanda sınıf mücadelesinin heyecanlı günleri ve sol ile faşist hareket arasında örtülü bir iç savaş yaşanmaktadır. Bilgi, başlangıçtaki kısıtlı iktisat bilgisine rağmen bu onurlu göreve olan adanmışlığıyla sonraki nesillere *Kapital*'in ilk ve otuz yıl için tek eksiksiz tercümesini sağlamıştır. Ayrıca çalışmaları sayesinde oldukça tanışık olduğu metnin popüler bir özetini kaleme almıştır (Bilgi, 1992).

Selik ve Sol Yayınları arasındaki çekişme, ardından, *Kapital*'in iki temel tercümesi olan Selik ve Bilgi tercümelemleri arasında o günden beri sona ermemiş olan

keskin bir tartışmanın mirasını bırakmıştır. Burada bu tartışmanın ayrıntılarına girmeyeceğiz. Sadece bu sert tartışmayı görmezlikten gelmek ya da gizlemek istemeyiz. İlerleyen bölümlerde bu konuya kısaca tekrar dönmek zorunda kalacağız.

21. Yüzyıl: *Kapital* Kendi Müstakil Hayatına Başlıyor

1970'lerin sonuna gelindiğinde *Kapital* ve Marksist iktisat artık akademide, kamusal düşünsel yaşamda ve halkın muhayyilesinde kendine bir yer edinmişti. Bu noktadan sonra kitap ve esin kaynağı olduğu fikirler, sınıf mücadelesinin değişken talihinden bağımsız, kendilerine özgü bir hayata kavuştular. 1980'lerin başındaki askerî diktatörlüğün, sınıf mücadelesinin ateşli temposunu en azından bir süreliğine kesintiye uğratan ve tüm militan sendikacılığı ve sol siyaseti paramparça eden baskıcı atmosferinde dahi *Kapital*, daha önceki baskı dönemlerinin aksine satın alınmaya ve öğretilmeye devam etti. Marksist ekonomi politik ve heterodoks iktisat üniversitelerde yükselen bir şekilde alan kazandı. Birçok sol eğilimli eğitim derneği, özellikle de, 1980'lerde askerî yönetim altında sosyalist öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuş olan Bilar, Marksist iktisat çalışmalarına yer verdi.

Bu tür eğitim çevrelerinin muhtemelen en göze çarpanı, daha sonraki bir dönemde Özgür Üniversite içerisinde yaratılmıştı. Adının çağrıştırdığının tersine bir çeşit karşı-üniversite, Marksizmin damgasını taşıyan bir eğitim kuruluşudur. Özellikle İstanbul şubesinde (bu yazının yazarları da dâhil olmak üzere) Marksist akademisyenler tarafından, bu güne kadar on yılı aşkın süredir çeşitli aralıklarla her yaştan ve her kesimden öğrencilere yönelik (alışık olduğu gibi sadece I. Cilt'i değil, tüm üç cildi kapsayan) *Kapital* okuma grupları oluşturulmuştur.

Kasım 2007'de *Kapital*, I. Cilt'in yayınlanmasının 140. yılı vesilesiyle İstanbul'da son derece başarılı bir sempozyum düzenlendi. Mekân, çok anlamlı biçimde, Petrol-iş sendikasının salonuydu. Salon, sempozyumun iki günü boyunca ağzına kadar doldu taşıdı. *Kapital*'in mimarisi ve mantığı, işçi sınıfı ve sendikalar için önemi, Türkiye'deki işçi sınıfı hareketinin *Kapital* ile bağlantısı, Marx'ın şaheserinin Türkiye'deki sosyal bilimlerdeki etkisi, günümüzde *Kapital*'in geçerliliği, değer kategorilerinin görgül ölçümü ve Türkiye solunun *Kapital* ile olan ilişkisi konularında panel oturumları düzenlendi. Konuşmacılar arasında akademisyenler, sendikacılar ve sol siyasî liderler bulunuyordu. (Benzer bir sempozyum 2008'de *Komünist Manifesto*'nun 160. yılı vesilesiyle başkent Ankara'da düzenlenecekti).

Siyasî solun, Marx'ın en önemli eseri *Kapital* ile olan ilişkileri konusunda çok

çalışma bulunmamaktadır. Bu ilişki, söz konusu yapının strateji ve program bakımından sağlayabileceği ufuk açısından da düşünülebilir, siyasi hareketlerin tabanının eğitilmesi anlamında da. Yazarların ulaşabildiği ikinci derecede arızı bulgular temelinde, son zamanlarda, proletarya saflarında siyasî çalışmalara hâlâ büyük önem atfeden ve klasik Marksizme bağlılık iddiasında olan belli siyasî akımların, genç unsurlarına *Kapital*'deki fikirler üzerine en azından temel seviyede eğitim verdiklerine dair işaretler olduğu söylenebilir. Ayrıca, *Kapital* ve *Komünist Manifesto* üzerine düzenlenmiş olan iki sempozyumun ardından, 2009 yılında bu sefer siyasî sol tarafından, yine Petrol-İş salonunda sözde “küresel finansal kriz” ve onun sınıf mücadelesi üzerine etkileri konulu bir sempozyum daha düzenlenmiştir. Burada bu yazıdaki konumuz açısından önemli olan, temsil edilen birçok akımın çözümlenme ve iddialarını Marx'ın *Kapital*'de ortaya koyduğu fikirlerine dayandırmaya çalışmış olmaları gerçeğidir.

Kapital'in halkın muhayyilesindeki etkisinin ulaştığı düzey, *Laz Kapital* başlıklı bir mizahî kitabın yayınlanmasıyla açığa çıkıyor (Okumuş, 2006). *Laz Kapital*, bir yandan kapitalizmin, bir yandan da 20. yüzyılın sosyalizm inşası deneylerinin başarısızlığı üzerine Marksizme olan inançlarını yitirmiş eski solcuların hiciv dolu bir eleştirisini hedefliyor. Kitabın yazarının birçok sol toplantıya konuşmacı olarak davet edilmesi de popülaritesinin iyi bir işareti olmuştur

Kapital'in itibarı 2008'deki “küresel finansal kriz” denilen gelişmenin ardından yeni boyutlara ulaştı. 2011'de bir üniversitenin büyük bir salonunda *Kapital*'in Yordam Kitap eliyle gerçekleştirilen yeni baskısı vesilesiyle tam günlük bir konferans düzenlendi. Bu yazının yazarlarından biri üniversite girişindeki uzun kuyruğu görüp sıradan bir yemekhane sırası sanarak yanındaki dostlarına şaka yollu “görüyorsunuz, *Kapital* öyle popüler ki insanlar kuyruk oluyor” diye takılmıştı. Sonradan kuyruğun gerçekten de *Kapital* için olduğu ortaya çıktı!

İşte bütün bunlardan dolayı, *Kapital*'in yeni bir baskısının yapılması, bu sefer sınıf mücadelesindeki yeni bir yükselişi beklemek zorunda kalmadı. Yordam Kitap, Nail Satlıgan'la birlikte tamamı Almanca'dan yapılacak yeni bir tercüme projesine girişti. Birçok yabancı dil bilen, Almanca ve İngilizceye ileri derecede hâkim olan Satlıgan, aynı zamanda, kendi kuşağının en önde gelen Marksist iktisatçılarından biriydi. Yordam ve Satlıgan, Mehmet Selik'in Almanca'dan yaptığı mevcut tercümeyi kullanmaya karar verdiler. Satlıgan Selik'in I. Cilt tercümesini tashih edecekti. II. Cilt ve III. Cilt'in, Selik'in zaten tercüme etmiş olduğu bölümlerinin dışında kalan kısımları Satlıgan tarafından Almanca'dan tercüme edilecekti. Nihai sonuç bir şekilde farklı oldu. Satlıgan I. Cilt'in Selik çevirisinin editörlüğünü yaptı ve “yayınlanmamış altıncı bölüm” olarak anılan “Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları” başlıklı bölümü ilk defa Almanca

orijinalinden tercüme etti (Bu bölüm daha önce İngilizce çevirisinden tercüme edildiği şekliyle mevcuttu, bkz. Marx 1999). Bu cilt 2011 yılında yayınlandı. Satlığan'ın II. Cilt'i tercüme etmesine gerek kalmamıştı çünkü o güne kadar bilinmeyen Selik tercümesinin bir kopyası maceralı bir araştırmanın ardından bir çekmeceye keşfedilmişti; 2012'de Yordam tarafından yayınlandı. Ancak, III. Cilt'in geri kalanının Almanca'dan tercümesi hâlâ yerine getirilmeyi bekliyordu. Satlığan'ın 2013'te vefatıyla bu görev daha genç kuşaktan Erkin Özalp'e kaldı. III. Cilt'in Selik ve Özalp'in Almanca'dan birleştirilmiş tercümesi 2015'te yayınlandı. Her üç cilt için de Profesör Oktar Türel çevirinin İngilizce tercümeyle karşılaştırılması konusunda önemli bir rol oynadı.

Sonuç olarak bu yeni baskı, Sol-Alaattin Bilgi baskısına alternatif olabilecek yeni bir tam baskı olarak ortaya çıkmış oldu. Yordam, daha önceki tercüman ve yayıncıyı öncü rollerinden dolayı övmesine rağmen kendi baskısının Almanca orijinali temel almasından dolayı tercih edilir olduğunu belirtiyordu. Bu durum eski uzlaşmazlığı yeniden canlandırdı. Konu, Selik'in I. Cilt'i ve III. Cilt'in bir bölümünü gerçekten de Almanca'dan mı, yoksa, denildiğine göre çok daha yetkin olduğu İngilizcesinden mi yaptığı polemiginde düğümlenmişti. Sol, kendi orijinal basımında Selik'in tercümeyle Almanca'dan yaptığını söylemiş olmasına rağmen, sonradan bu söylediğinden geri dönerek tercümenin aslında İngilizce'den yapıldığını iddia ediyordu. Ortada iki tarafın da sunmuş olduğu kesin bir delil yoktur. Ne de, on yıllar sonra keşfedilmiş olan II. Cilt'in hangi dilden tercüme edildiğini biliyoruz. Kesin olarak ortaya koyabileceğimiz, Satlığan'ın I. Cilt için son dokunuşu yaptığı ve III. Cilt'in Özalp'in tercümeyle üstlendiği bölümleri açısından Yordam baskısının Almanca'dan tercüme edilmiş olduğudur. Bu durumda ulaşabileceğimiz tartışmasız sonuç şudur: Yordam baskısı en azından kısmen orijinalden İngilizce baskıyla karşılaştırılarak tercüme edilmişken Sol baskısı tamamen İngilizce'den Fransızca ve Rusça baskılarla karşılaştırılarak tercüme edilmiştir.

***Kapital*'in Düşünsel Kabulü: Dört Kuşak ve Dört Ekol**

Kapital'in Türkiye solunun düşünsel hayatında kuvvetli bir etkisi olagelmıştır. Marksist ekonomi politik, bir başka deyişle ekonomi politiğin eleştirisi 1960'lardan bu yana önemli bir gelenek teşkil etmiştir. 1950'lerin başından itibaren Marksist iktisatçıların dört ayrı kuşağı ve kabaca dört farklı ekolü ayrıştırılabilir.

- 1950'lerde, doktora çalışmaları sırasında Fransa'da benimsemiş olduğu Marksist fikirleri yaymaya çalışan Sencer Divitçioğlu'nun öncü çabaları (Divitçioğlu 2012). 1955'te geniş çevrelerce okunan *Forum* dergisindeki bir tartışma bağlamında

Keynes'e karşı Marx'ı savunduğu biliniyor (Boratav 2007). Divitçioğlu, Marx'ın Asya tipi üretim tarzı kavramının Türkiye için geçerli olduğunu savunan iki önemli düşünürden biridir. Diğeri de aynı fakülteden (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi) meslektaşı ve dostu olan İdris Küçükömer'dir. Osmanlı ve Türkiye tarihine bu temelde alternatif bir bakış sunmuşlardır. 1970'lere gelindiğinde ise Divitçioğlu, Türkiye'deki Marksist iktisatçılar arasında Sraffacı/Yeni Ricardocu kuramın en ateşli savunucusu olmuştur. Divitçioğlu 1980'lerin ortasından itibaren Marksizmi alenen terk etmiştir.

- Korkut Boratav ve Yalçın Küçük rüşlerini 1960'larda ispat etmiş olan iki Marksist iktisatçıdır. Boratav çalışmalarında Marksist iktisadın neredeyse tüm alanlarına girmiştir. 1960'larda üretim tarzının ve özellikle köylülüğün doğası konusundaki müdahalesi aynı dönemin Frank-Laclau tartışmasıyla aynı keskinliğe sahiptir. Sosyalist planlama, makro iktisat, Sraffa tartışması ve neoliberalizm üzerine etraflıca çalışmış ve sosyalist planlamayı konu eden *Sosyalist Planlamada Gelişmeler* (Boratav 1973), çağdaş Türkiye'nin iktisadî tarihi üzerine çokça okunan *Türkiye İktisat Tarihi, 1908-2002* (Boratav 2004) gibi eserler vermiştir. Bu yazının yazıldığı dönemde tartışmasız biçimde Türk Marksist iktisatçıların duayeni olarak tanımlanmalıdır. Yalçın Küçük ise farklı bir görüntü sergiler; çok daha polemikçi ve siyasetle çok daha dolaysız biçimde ilgilidir. İktisadî çalışmaları hem kapitalist hem de sosyalist çerçevede planlama ve Türkiye'de iktisadî kalkınmanın dinamikleri üzerine yoğunlaşmıştır. En çok okunan kitabı, birden fazla ciltten oluşan *Türkiye Üzerine Tezler*'dir (Küçük 1978).

- 1970'ler birçok diğer ülkede olduğu gibi Türkiye'de de, yeni-Ricardocu tezler üzerine polemikğin şiddetli şekilde sürmesine ve Marksist iktisatçılar arasında yoğun tartışmalara sahne olmuştur. Birçok Marksist iktisatçı, bu yazının yazarlarının yanı sıra beş yıl önce yitirmiş olduğumuz Nail Satlıgan da, *Kapital*'e büyük önem atfeden ve Marx'ın sermayeyi anlamının eşsiz yöntemi olarak geliştirdiği değer ve artık değer kuramlarını tavizsiz savunan yeni kuşak Marksistlerin arasında yer almıştı. Doktora tezini Sraffa üzerine yazan Savran, Marksist değer kuramının yeni-Ricardocu eleştirisine dair uluslararası tartışmaya katkıda bulunmuştur (Savran 1979, 1980/1, 1984). Tonak, Anwar Shaikh'le birlikte değer kategorilerinin ölçülmesi üzerine çalışmış ve ikisi birlikte kendileri tarafından özel olarak geliştirilmiş yöntemeye dayalı temel bir eser kaleme almışlardır (Shaikh ve Tonak, 1994). Bu çalışmada ABD ekonomisi üzerine var olan incelemenin yanı sıra Tonak hem Türkiye hem de ABD'de "toplumsal ücret" ve artık değer oranının hesaplanması konusunda birçok çalışmaya imza atmıştır. *Kapital*'in en son baskısının tercümanı olan Satlıgan, tezini Marksist dış ticaret kuramı üzerine yazmıştır. Tez Arghiri Emmanuel'in "eşitsiz mübadele" tezini reddeden, onun yerine eşitsiz mübadelelerin gerçek olduğunu ancak sektör içi

seviyede gerçekleştiğini gösteren orijinal bir katkıdır. Bu üç yazar önde gelen katkılarını beraber *Kapital'in İzinde* başlıklı bir ciltte toplayarak yayınlamıştır (Savran, Satlıgan ve Tonak, 2012).

- Dördüncü kuşağın rüştünü ispatı 21. yüzyıla denk gelir. Diyalektiğin kullanımından değer kategorilerinin ampirik olarak hesaplanmasına kadar *Kapital'in* farklı yönleriyle ilgili sorunlar üzerinde önemli çalışmalarda bulunmuşlardır. Değer teorisi üzerine çalışmalarıyla, kitaplarıyla, yazılarıyla, sempozyum ve konferanslarda yaptıkları sunumlarla, üniversitelerde veya Özgür Üniversite türü kurumlarda verdikleri derslerle Marx'ın *Kapital'in* teorik çerçevesinin geliştirilmesine veya sadece genç kuşaklara aktarılmasında faal bir rol oynamaktadırlar. Ahmet Öncü, Ahmet Haşim Köse, Kurtar Tanyılmaz, Fuat Ercan, Özgür Öztürk, Melda Yaman, Özgür Narin, Serdal Bahçe, Benan Eres, Yiğit Karahanoğulları ve diğerleri, kimi teorik derinleştirme, kimi popülerleştirme çabasında, kimi ise her iki alanda da *Kapital'in* etkisinin yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.⁵

Dört ekol ise kabaca şöyle sıralanabilir:

- Yeni-Ricardocular: Başlıca sözcüleri, “dönüşüm sorunu” olarak anılan meselenin Marksist ekonomi politüğün Aşıl topuğu olduğuna inanmış olan ve Marksizmi bu “sorun”u çözmekteki tüm girişimlerinde başarısız gördüğünden dolayı terk eden Sencer Divitçioğlu'dur.

- Keynesçi-Kalkınmacılar: Yılmaz Akyüz, Erinç Yeldan, Şevket Pamuk, erken dönemlerinde Çağlar Keyder ve en azından bazı çalışmalarında Yalçın Küçük, Marx'ın ekonomi politüğünü klasik ekonomi politüğün sadece daha yüksek bir tutarlılık seviyesindeki doğrusal gelişmiş hâli olarak görmekte ve üretilen hâsılanın (gelir) bölüşümünün ve iktisadî kalkınmanın, ekonomi politüğün ilgilendiği esas sorunlar olduğunu kabul etmektedirler.

- Emek-değer teorisi temelli yaklaşımın savunucuları: Sungur Savran, Nail Satlıgan, E. Ahmet Tonak ve dördüncü kuşaktan pek çokları Marx'ın ekonomi politik eleştirisini Smithçi ve Ricardocu biçimiyle klasik ekonomi politüğün aşılması ve onun yerine başka bir yaklaşımın yaratılması olarak görür, çeşitli sınıflar arasındaki (kendisi bir türev niteliği taşıyan) bölüşümden ziyade, üretim tarzının tarihsel bir bütünlük olarak merkezi önemde olduğunu kabul ederler.

- Korkut Boratav ise 2. ve 3. kategorilerin arasına yerleştirilebilir. Yeni-Ricardocu tartışma konusunda her zaman ortodoks kalmıştır. Öte yandan ikinci öbek için aktarılan bölüşüm ve kalkınma merkezli yaklaşım içinde de yer almaktadır.

Geleceği Olan Kitap

Sonuç olarak, 1965-67 yılları arasında I. Cilt'in yayımlanmasının ardından geçen yarım yüzyıl boyunca *Kapital* bir kitap olarak çok başarılı olmuştur. Hâlihazırda eserin tamamının Türkçede iki eksiksiz tercümesi mevcuttur. İlk eksiksiz *Kapital* 1975'te I. Cilt ile başlayan ve 1978'de III. Cilt ile tamamlanan Sol Yayınları'nın Alaattin Bilgi tercümesidir ve o zamandan bu yana birçok yeni baskı yapmıştır. Diğeri ise, 1960 ve 70'lerde kısmi olarak Sol ve Odak tarafından yayımlanan, ancak bütün ciltlerin 2015'te tamamlanabildiği Yordam Kitap'ın Mehmet Selik, Nail Satlıgan ve Erkin Özalp tarafından Almanca'dan Türkçeye kazandırdığı edisyondur. Selik'in 1960 ve 70'lerde I. ve II. Ciltleri tamamen ve III. Cilt'i de kısmen çevirdiğini biliyoruz. Satlıgan ve Özalp bu tercümelemleri esas almış, düzeltmelerin yanı sıra daha önce çevrilmemiş kısımları da tercüme ederek bu edisyona katmıştır. Basım sayılarına ve yeniden basımlara gelince, Selik'in I. Cilt tercümesi Aralık 1965 ile Nisan 1967 arasında beş cilt olarak 5.000 adet basılmıştır. Yayıncı Muzaffer Erdost Mayıs 1971'de askeri rejim tarafından tutuklandığında bu baskının tükenmiş olduğunu söylemektedir. Selik'in bu tercümelemleri 1974'te iki cilt olarak Odak Yayınları'nca tekrar yayımlanmış olduğunu biliyoruz. Ancak bu baskının kaç adet olduğuna dair maalesef kesin bir bilgiye erişemedik. Odak edisyonunun da Sol edisyonu ile aynı sayıda basıldığını var sayarak, I. Cilt'in ilk tam tercümesinin 10.000 adet basılıp satılmış olduğu sonucuna varabiliriz. Alaattin Bilgi tercümesi ve daha sonra Yordam'ın yayınladığı Selik-Satlıgan edisyonu ile bu rakam büyük oranda artmıştır. Sol ilkin 10.000 adet ve en son 2015'te 11. baskı için 5.000 adet I. Cilt bastığına, Yordam da 9 yeni baskıda 13.000 kitabın basıldığını belirttiğine göre 1975 ile 2016 yılları arasında I. Cilt'in baskı (ve satış) sayısının en azından 73.000 civarında olduğunu varsayabiliriz. II. Cilt'e gelince, Yordam 2012'den bu yana II. Cilt'in beş baskısını piyasaya sürmüştür ve toplamda 6.500 kopya satmıştır. Sol ise II. Cilt'i, ilk baskısı 10.000, daha sonraki 8 baskı 5.000 adet üzerinden, toplamda 50000 adet bastığına göre II. Cilt'in toplamda 56500 adet basıldığı ve tamamının satıldığı çıkartılabilir. Yordam'ın yayınladığı III. Cilt'in Selik-Özalp tercümesi şimdi ikinci baskısını yapmış ve 6.000 kopya satmıştır. Sol'un da III. Cilt'in ilk baskısını 10.000, daha sonraki 7 baskıyı 3.000 adet yaptığını biliyoruz. Bu durumda *Kapital* III. Cilt'in Türkiye'de 37.000 adet satmış olduğunu varsaymak mümkün.

Sosyal bilimler alanındaki diğer çalışmaların satış rakamlarına bakıldığında, Türkçedeki yarım yüzyıllık mevcudiyeti boyunca *Kapital*'in en çok satan kitaplar arasında olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak daha önemlisi, sosyalizmin ve genel olarak Marksizmin itibarının oldukça düşük olduğu Türkiye'de *Kapital*'in gördüğü bu yüksek rağbet Marx'ın başsesinin parlak bir geleceği olacağını sezdirmesidir. *Kapital*'in Türk okuyucularının, dünyayı yorumlamanın yeterli

olmadığının ve asıl önemli olanın onu değiştirmek olduğunun farkına varmasını umut etmekten öte bir şey elimizden gelmiyor.

Sonnotlar

¹ Bu yazının aslı, 2017 yılının *Kapital*'in Birinci Cildi'nin ilk yayınlanışının 150. yıldönümü olması dolayısıyla *Kapital*'in dünyanın birçok ülkesindeki çeviri ve yayınlanma serüvenini toplu halde ele almayı hedefleyen bir derlemenin Türkiye bölümü olarak İngilizce kaleme alınmıştır. Yazıyı Türkçe'ye çeviren Benan Eres arkadaşımıza teşekkür ederiz. Yabancı bir okur kitlesi için Türkiye hakkında kaleme alınan bir yazı, kaçınılmaz olarak, Türkiye okuyucusunun ortak politik ve teorik kültüründe işin abecesi sayılacak birçok bilgiye yer vermek zorunda kalıyor. Yazarlar olarak, Benan Eres'in çevirisi üzerinden geçerek bu pasajları elemeye özel bir özen gösterdik. Böylece bazı yazarlarımızın yabancı dilden Türkçe'ye çevrilen çalışmalarında karşılaşılan türden biraz gülünç durumların doğmasını önlemeye çalıştık. Şayet gözümüzden kaçan bir lüzumsuz bilgi kırıntısı kaldıysa okurdan özür dileriz. Bu çaba nedeniyle çevirmenimizin ustalıklı çevirisine de sık sık değişiklikler getirmek zorunda kaldık. Çevirideki bazı tercihlerden Benan Eres değil biz sorumlu tutulmalıyız.

² Mehmet Ö. Alkan, Muzaffer Erdost, Korkut Boratav ve Seyhan Erdoğan'a *Kapital*'in Türkiye'de tercümesi ve yayımlanması üzerine bilgilerini paylaştıkları için teşekkür borçluyuz.

³ Dr. Şefik Hüsnü 1923'te, tercümesini yaptığı *Komünist Manifesto*'ya yazdığı önsözde Ermenice bir tercümenin yayımlanmış olduğunu belirtmektedir. Ancak bu yayın hâlâ arşivlerden çıkarılmayı beklemektedir (Rasih Nuri İleri 2008).

⁴ *Kapital*'in Türkçeye tercümesiyle ilgili 1937 tarihli bir makalede Kerim Sadi ilginç bir noktaya değinir: Önde gelen Kemalist siyasetçilerden ve farklı zamanlarda çeşitli bakanlık görevleri üstlenmiş olan Mahmut Esat Bozkurt'un *Kapital*'in Ekonomi Bakanlığı tarafından yayımlanmasına niyetlendiği, hatta bir grup profesörü tercüme yapma görevlendirdiği bilinmektedir (aktaran Alkan, 2014a, 43). Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik olarak güçlü bir biçimde komünizm karşıtı olmasına rağmen Marksist düşünce ile arasındaki karmaşık ilişkiyi göstermesi bakımından son derece ilginçtir.

⁵ Sadece örnek olarak Türkçe ve yabancı dilde bazı yayınlara değinelim: Özgür Öztürk/ Melda Yaman/Özgür Narin, (2017). *Grundrisse'den Kapital'e Patikalar*, İstanbul: SAV (Sosyal Araştırmalar Vakfı); Yiğit Karahanoğulları, (2009). *Marx'ın Değeri Ölçülebilir mi? 1988-2006 Türkiye için Ampirik bir İnceleme*, İstanbul: Yordam Kitap; Kurtar Tanyılmaz, (2009-2010). "21. Yüzyılın İlk Büyük Buhranına Doğru", *Devrimci Marksizm*, sayı 10-11, Kış; Serdal Bahçe ve Benan Eres, (2012). "Components of Differential Profitability in a Classical/Marxian Theory of Competition: A Case Study of Turkish Manufacturing", J. K. Moudud, C. Bina ve P. L. Mason (der), *Alternative Theories of*

Competition, Cornwall: Routledge, ss. 229-266. (Serdal Bahçe ile); Yiğit Karahanoğulları, (2014), "Convergence of Monetary Equivalent of Labour Times (MELTs) in Two Marxian Interpretations", *Cambridge Journal of Economics*, Mart. 1-13. (Ümit Akıncı ile).

Kaynakça

Akıncı Ü ve Karahanoğulları Y (2014). Convergence of Monetary Equivalent of Labour Times (MELTs) in Two Marxian Interpretations. *Cambridge Journal of Economics*, Mart. 1-13.

Alkan M Ö (1990). Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi, Ceride-i Felsefiye ve Bir Yahudi Sosyalist Bohor İsrail. *Toplumsal Tarih*, Mayıs.

Alkan M Ö (2014a). Hamburg'dan İstanbul'a Kapital'in İzinde: Osmanlı'dan Tek-Parti'ye Türkiye'de Kapital Çevirileri (1912-1938). *Toplumsal Tarih*, Eylül, 249.

Alkan M Ö (2014b). *Hamburg'dan İstanbul'a Kapital'in İzinde: Kapital'in İlk Tam Çevirileri, Özetler ve Polemikler (1965-2014)*.*Toplumsal Tarih*, Ekim, 250.

Bahçe S ve Eres B (2012). Components of Differential Profitability in a Classical/Marxian Theory of Competition: A Case Study of Turkish Manufacturing. İçinde: J.K.Moudud, C.Bina ve P.L.Mason (der), *Alternative Theories of Competition*, Cornwall: Routledge, 229-266.

Bilgi A (1989). *Kapital'in Türkçe Çevirileri, Terim ve Kavram*. İçinde: *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, Sayı: 8.

Bilgi A (1992). *Kapital: Özet ve Kılavuz*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.

Boratav K (1973). *Sosyalist Planlamada Gelişmeler*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınevi.

Boratav K (2004). *Türkiye İktisat Tarihi, 1908-2002*. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav K (2007). Genel Teori'den 70 Yıl Sonra, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 31 (256), 7-96.

Divitçioğlu S (2012). *Sencer Divitçioğlu Anlatıyor*. Söyleşi: İbrahim Ekinci/Hakan Güldağ, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Engels F (1998). Preface to the English Edition of 1888.İçinde:*The Communist Manifesto. A Modern Edition* by Karl Marx, and Friedrich Engels. Londra: Verso.

Hikmet N (2008). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İleri R N (2008). Türkçe'de Manifesto. İçinde: *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, 15-17. İstanbul: Yordam Kitap.

Savran S ve Tonak E A (2018). Türkiye'de Marx'ın *Kapital'i*. *Mülkiye Dergisi*, 42 (1), 127-144.

Karahanoğulları Y (2009). *Marx'ın Değeri Ölçülebilir mi? 1988-2006 Türkiye için Ampirik bir İnceleme*, İstanbul: Yordam Kitap

Küçük Y (1978). *Türkiye Üzerine Tezler*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Marx K (1999) *Kapital'e Ek: Dolaysız Üretim Süreçlerinin Sonuçları*. Tercüme: M Topal. İstanbul: Ceylan Yayınları.

Okumuş Y (2006). *Laz Kapital*. İstanbul: Epsilon.

Öztürk Ö; Yaman M ve Narin Ö (2017). *Grundrisse'den Kapital'e Patikalar*. İstanbul: SAV (Sosyal Araştırmalar Vakfı)

Satlıgan N (2011). Türkiye'de Kapital Çevirilerinin Tarihi, *Devrimci Marksizm*, no. 15.

Savran S (1979). On the Theoretical Consistency of Sraffa's Economics, *Capital & Class*. no.7, Bahar.

Savran S (1980/81). On Confusions Concerning Sraffa (and Marx): Reply to Critics, *Capital & Class*, no.12, Kış.

Savran S (1984). The Negation of 'Negative Values'. İçinde: Ernest Mandel-Alan Freeman (der), *Ricardo, Marx, Sraffa. The Langston Memorial Volume*, Londra: Verso.

Savran S; Satlıgan N ve Tonak E A (2012). *Kapital'in İzinde*. İstanbul: Yordam Kitap.

Shaikh A ve Tonak E A (1994). *Measuring the Wealth of Nations: The Political Economy of National Accounts*. New York: Cambridge University Press.

Tanyılmaz K (2009-10). 21. Yüzyılın İlk Büyük Buhranına Doğru. *Devrimci Marksizm*, sayı 10-11, Kış.

Kapital I. Cilt'in Kısmı Tercümeleeri

Yıl	Tercüman	Yayıncı	Şehir	Tercüme Edildiği Dil	Kopya Sayısı	Ek Notlar
1912	Bohor İsrail	<i>Ceride-i Felsefiye</i> Dergisi	İstanbul	Fransızca	-	Derginin ilk sayısında yayımlanmıştır. <i>Kapital</i> 'in ilk bölümünden bir sıra seçkiyi içerir.
1933	Haydar Rifat	Tefeyyüz Kütüphanesi, Kültür Serisi No 7	İstanbul	Fransızca	-	<i>Kapital</i> 'in Gabriel Deville tarafından yapılmış tercümesini temel alır. Rifat'ın tercümesi Kerim Sadi tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. Sadi'nin eleştirilerini üç ayrı broşürde yayımlamasının ardından Rifat tercümeden vazgeçmiştir.
1936	Kerim Sadi	İnsaniyet Kütüphanesi, No 26	İstanbul	Almanca ve Fransızca	-	Muhtemelen Paul Lafarge'ın <i>Kapital</i> üzerine yazdığı kitaba dayanır. Hugo Gallert'in <i>Karl Marx'ın Kapital'inin Taşbaskıları</i> adlı eserindeki bazı çizimleri de içermektedir.
1936	Suphi Nuri İleri	İleri Bibliyoteği No 1	İstanbul	Fransızca	-	Carl Caffero'nun iyi bilinen <i>Kapital</i> özet tercümesine dayanır ve Caffero'nun giriş yazısı ve notlarıyla birlikte Caffero üzerine J. Guillaume'nin kaleme aldığı kısa makale ve Hugo Gallert'in <i>Karl Marx'ın Kapital'inin Taşbaskıları</i> adlı eserindeki bazı çizimleri de içermektedir.

1937	Hikmet Kıvılcımlı	Emekçi Kütüphanesi	İstanbul	Almanca	-	Ayrıca Rusça ve Fransızca tercümelere de başvurulmuştur. Açıklayıcı notlar, kapaklarda çizimler ve okuyucu mektuplarına yanıtlarla birlikte fâsiküller hâlinde yayımlanmıştır. 7. Fasikülden sonra devam etmemiştir.
1965	Rasih Nuri İleri	Sosyal Yayınları	İstanbul	Fransızca	-	Bu versiyon babasımkinden (S. N. İleri) çok daha kısadır ve S. N. İleri'nin giriş ve sonuç yazılarını, Caifero'nun giriş yazısını, Gullaume'nin makalesini ve Gallert'in çizimlerini içermemektedir
2004	-	Tarih Bilinci	İstanbul	İngilizce	-	Otto Rühle'nin <i>Kapital</i> özetinin tercümesidir. İkinci baskı 2008'de yapılmıştır.

***Kapital* III. Cilt'in Kısmî Tercümelere**

Yıl	Tercüman	Yayıncı	Şehir	Tercüme Edildiği Dil	Kopya Sayısı	Ek Notlar
1970	Mehmet Selik	Sol Yayımları	Ankara	Almanca	5000	İki kitap hâlinde yayımlanması planlanmış, sadece ilki yayımlanmıştır.

Kapital I. Cilt'in Tam Tercümeleeri

Yıl	Tercüman	Yayıncı	Şehir	Tercüme Edildiği Dil	Kopya Sayısı	Ek Notlar
1965-7	Mehmet Selik	Sol Yayıncıları	Ankara	Almanca/İngilizce	5000 (her bir kitap)	I. Cilt beş kitap hâlinde; yayıncı M. Erdost'a göre sadece ilk kitap Almanca'dan, diğer dördü İngilizce'den tercüme edilmiştir. (Tercüman M. Selik buna karşı çıkmakta ve tamamının Almanca'dan tercüme edildiğini İngilizce baskıya sadece nadiren başvurulduğunu söylemektedir.)
1974	Mehmet Selik	Ödak Yayıncıları	Ankara	Almanca	-	I. Cilt, iki kitap hâlinde.
1975	Alaattin Bigi	Sol Yayıncıları	Ankara	İngilizce	10000 (ilk baskı)	S. Moore ve E. Aveling'in İngilizce tercümesine dayanmaktadır; Şubat 2015'te 11. baskısını yapmıştır (5000 adet).
2011	Nail Satılğan and Mehmet Selik	Yordam Kitap	İstanbul	Almanca	13000 (satılan kopya sayısı; toplam 9 baskı)	<i>Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları</i> ekimi ve Almanca-Türkçe-İngilizce-Fransızca terimler listesini içermektedir. 9. baskısı Kasım 2016'da yapılmıştır.

Kapital II. Cilt'in Tam Tercümeleri

Yıl	Tercüman	Yayıncı	Şehir	Tercüme Edildiği Dil	Kopya Sayısı	Ek Notlar
1976	Alaattin Bilgi	Sol Yayınları	Ankara	İngilizce	10000 (ilk baskı)	Progress Publishers, 1974 Moskova, İngilizce tercümeyle dayanmaktadır; Eylül 2015'te 9. baskısını yapmıştır (5000 adet)
2012	Mehmet Selik	Yordam Kitap	İstanbul	Almanca	6500 (satılan kopya sayısı; toplam 5 baskı)	5. baskı Kasım 2016'da yapılmıştır.

Kapital III. Cilt'in Tam Tercümeleri

Yıl	Tercüman	Yayıncı	Şehir	Tercüme Edildiği Dil	Kopya Sayısı	Ek Notlar
1978	Alaattin Bilgi	Sol Yayınları	Ankara	İngilizce	10000 (ilk baskı)	Progress Publishers, 1974 Moskova, İngilizce tercümeyle dayanmaktadır; Kasım 2015'te 8. baskısını yapmıştır (3000 adet)
2015	Mehmet Selik and Erkin Özalp	Yordam Kitap	İstanbul	Almanca	3000 (satılan kopya sayısı; toplam 2 baskı)	2. baskı Kasım 2016'da yapılmıştır.